

HIVŐ EGYHÁZ, TANÍTÓ EGYHÁZ RÓMAI SZEMMEL

A cím, ahogy leírtuk, meghökkent. Van egyáltalán „római szem”? Vannak olyan nézetek, amelyeket nem szükségképpen fogad el minden jó katolikus, és amelyek befolyásolják a Szentszék különböző szerveiben működő személyzet ténykedését? Vannak szempontok, amelyeknek figyelembe vétele jobban megérteti az eljárásukat?

Negyven évvel ezelőtt, XI. Pius idejében, vagy akár harminc éve, XII. Pius alatt, könnyű lett volna a felelet. Abban az időben a Szentatya munkatársait egy teológiai irány követői közül választotta. Az aránylag kis számú, egyöntetű csoportnak, amely a pápa által megadott irányelvek szerint dolgozott, csakugyan meglehetősen egységes nézetei, magatartása, ideáljai voltak. Általában szerették a római környezetet, és nagyra tartották azoknak az intézményeknek a hagyományát, amelyekhez tartoztak.

Ma ez a helyzet megváltozott. A Szentszék szolgálatában álló munkaerők száma megnőtt, kb. ezer főnyi személyzetről van szó. Ezek tudatosan úgy vannak választva, hogy különböző korosztályokat, nemzetiségeket, irányokat képviseljenek. Sokan idegenkednek a római környezettől, és rosszalják a római szervezetek hagyományait. Ehhez járul, hogy a Szentszék különböző titkárságai, bizottságai nem ritkán, nagy anyagi áldozatok árán, számos Rómán kívül élő szakembert összehívnak egy-egy kérdés megvitatására. Ezek az igen elfoglalt tudósok gyakran csak a repülőgépen tudják a nekik megküldött kérdőíveket és munkapapírokat áttanulmányozni; mikor találkoznak, még a kérdésfeltevések is problematikusá válnak, és természetesen mindegyik a maga szempontját igyekszik érvényesíteni. A végső közös nyilatkozatok megszerkesztésével megbízottak nem egyszer egész éjjel dolgoznak, hogy reggelként a többség számára elfogadható szövegeket terjeszthessenek elő. A legtöbb résztvevő sohasem találkozik személyesen a pápával: az egyház legfőbb pásztora rendszeren nem befolyásolja nézeteivel munkatársait, de mikor megkapja javaslataikat, hihetetlenül szívós kitartással dolgozza fel. Ahogy apró betűs, ceruzával írt széljegyzetei mutatják, a részletkérdéseket is alaposan átgondolja, és végül meghozza döntését, amely természetesen nem követi szükségképpen a bizottságok tagjai szavazatának a többségét.

Van tehát „római szem”? Akármilyen furcsának tűnik, mégis csak van. A római találkozások és szolgálat élménye ritkán pereg le nyomtalanul azokról, akik néhányszor részt vettek az ilyen munkában. A nagy sokféleség és a mély nézeteltérések ellenére előbb-utóbb kialakul bennük bizonyos közös jelleg.

*

A tanító egyház feladata, római szemmel nézve, elsősorban nem elvont igazságok kimondása. Az elvont igazságok a tudósokat érdeklik. Rómában,

Honorius pápa idejétől kezdve, vállvonogatva tekintettek „az iskolamesterek szócséplő üzelmeire” (DS. 487). Fontosabbnak tartották rávezetni a híveket, hogy hogyan éljenek, hogyan viselkedjenek. Természetesen az is hozzátartozik az ember magatartásához, hogyan gondolkozik bizonyos kérdésekről. A tanítói hivatal tehát elsősorban a katolikus módon való gondolkozást tanította: nem annyira azt, hogy mit tartsunk igaznak (ez nem egyszer nem rajtunk áll), hanem azt, hogy milyen szempontból nézzük a dolgokat, és hogy ves-sünk számat bizonyos megfontolásokkal. Azt lehetne mondani: a Szentszék szolgálatában nem az látszik a legsürgősebb kérdésnek, hogy egy tétel változhatatlanul igaz-e, hanem az, hogy a jelen körülmények között, a most rendelkezésünkre álló ismeretek szerint, hogyan kell az Isten népének egységében együtt keresni a helyes álláspontot. Inkább gyakorlati útmutatásokról, mint elméleti megállapításokról van tehát szó.

Ebben a főként lelkipásztori tevékenységben a tanító egyház nem mindig tehet, és csak igen ritkán tesz csalhatatlan, visszavonhatatlan érvényű kijelentéseket. A döntések után tovább folynak a kutatások, és megesik, hogy új helyzet jön létre, s az, ami előbb a hittel összeegyeztethetetlennek látszott, most már a keresztény ember számára is elfogadható állítássá változik. Jellemző példa erre annak a kérdésnek a története, hogy Szent János levelének egy mondata a Szentlélektől sugalmazott szöveghez tartozik-e vagy sem (1Jn 5,7). 1897-ben az egyház úgy határozott, hogy nem lehet kétségbe vonni a szöveg eredetiségét. 1927-ben, mikor bizonyosnak látszott, hogy a mondat későbbi betoldás, katolikus tudósok kérték, hogy az egyház vonja vissza előbbi állásfoglalását. A felelet az volt, hogy erre nincs szükség, hiszen az előző kijelentés sem zárta ki, hogy a kérdést tovább tanulmányozzák, kellő vigyázattal, és az egyházra hagyva a végső döntés jogát (DS. 3681k.).

De ha lehetséges, hogy az egyház ma is téved ott, ahol nem „ex cathedra” végleges döntéssel veti latba tekintélyét, nem semmisül meg ezzel a mai határozatok érvénye? Semmiképpen sem. Mindenki tudja, hogy előfordulhat, hogy az orvosok tévesen diagnosztizálnak, mégis lelkiismeretlen ember volna, aki erre a lehetőségre hivatkozva félvállra venné orvosa előírásait. Ha egy szakember, aki részt vett egy döntés előkészítésében, látja, hogy a pápa az ő véleményével ellenkező álláspontot foglalt el, természetesen nem tudja egyszerűen megváltoztatni a véleményét. Másrészt a Szentszék munkatársai között gyakran észre lehet venni, hogy kezdettől fogva bizonyos bizalmatlansággal nézik a saját álláspontjukat is. Róma mindenkit megtanít arra, hogy a történelem sok látszólagos biztonságot felőröl, és aki látja, hogy a világ-egyház különböző részeiben milyen különböző módon felelnek ugyanazokra a kérdésekre, gyakran gyanút fog a tulajdon ítéletének a csalhatatlansága felől. Hamarosan belátja az ember, hogy a különböző bizonyosságok nem egyszer attól is függenek, hogy milyen szempontból nézi valaki a problémákat, és mennyire hajlandó arra, hogy ellentétes álláspont képviselőinek az érvelését rokonszenvvel és nagybecsüléssel hallgassa.

Ez a tapasztalat arra viszi az embert, hogy idegenkedve hallgassa a túlságosan magabizó, gyors és végleges ítéleteket. Tegyük fel, hogy egy hívő katolikus az újságban olvassa, hogy a pápa nem tartja lehetőnek a nők pappá szentelését és félretolva az újságot (az illető okirat olvasása, tanulmányozása, érvei fontolgatása nélkül) felkiált: „Micsoda tragikus tévedés! Nem tudom, sírjak-e vagy nevessek?” Római szemmel nézve, az újságot olvasó hívő a sírás és nevetés előtt helyesen tenné, ha újra átgondolná a kérdést. Minden oka megvolna arra, hogy elejétől fogva igen valószínűnek tartsa, sőt gyakorlatilag biztos legyen abban, hogy a pápának igaza van, legalább is abban, hogy a mai körülmények között az egyháznak nem volna javára, ha nőket pappá szentelnének. Ez a „gyakorlati biztonság” olyan lelkiállapot, mint amivel valaki egy jó vendéglőben várja a megrendelt ételt, és feltételezi, hogy ehető dolgokat adnak majd neki (bár természetesen mindig lehetséges a kivétel), vagy amivel az utas feltételezi, hogy a repülőgépe ott fog leszállni, ahová a jegyét vette (bár előfordult már, hogy egy légi kalóz letérfittette útjáról a pilótát).

A feltevés, hogy a tanító egyház által megjelölt állásfoglalás helyes, nem kizárólag értelmi meggyőződés eredménye. Elsősorban vallásos élményről van szó. A hívő keresztény szeretne az Úr Jézus közelében élni. „Mester, hol lakol?” — kérdezték Jézust János tanítványai (Jn 1,38). „Követlek, bárhová méész is”, mondotta neki egy hallgatója (Lk 9,57). „Uram, kihez menénk? Tied az örök életet adó tanítás”, döntött Péter, mikor az élet kenyeréről szóló beszéd hallatára nem egy tanítványa elhagyta Jézust (Jn 6,68). Aki ismeri Krisztust, mellette akar maradni, és az ő szava fényében akar élni. Krisztus mennybemenetele óta úgy maradhat az ember Krisztus tanítványa, hogy azokra hallgat, akiket ő küldött, hogy bennük visszhangozzanak az ő igéi (vö. Lk 10,16).

A római hagyomány erősen kihangsúlyozza a biztonságot, hogy az apostoli testület fejével való egység az élő Krisztussal való egység csírája és megnyilvánulása: más szóval, a pápával való egységünk „szentsége”, oka és jele az üdvözítő Krisztussal való egységünknek. Az egyházi közösség élménye sokrétű jelenség. Felöleli az egység akarását, de azt is, hogy az egység felé táruuló ember elfogadja az egység feltételeit és követelményeit, elsősorban az eukarisztikus misztériumban való részvételt, de az intézményes keretet és a közösség fejének igehirdetését is. Igyekszem a pápa tanítása szerint gondolkodni, mert ez az igyekezetem az élő Üdvözítővel köt össze.

Bár a pápával való egyetértést elsősorban nem azért keresem, hogy ismeretekre tegyek szert, hanem hogy ebben az egyetértésben Krisztussal való egységem mélyüljön el, mégis cseppet sem ésszerűtlen dolog, hogy a tanító egyházra hallgatok. A hitem azt mondja, hogy az Üdvözítő pásztora és tanítója az egyháznak, és biztosít arról, hogy hű az Isten, és nem vezet tévedés felé. Az élő Krisztus a tanító egyház szerveire árasztja lelkét, hogy

megismerjék azt, ami helyes, és erejük és bátorságuk legyen ahhoz, hogy hirdessék a megismert igazságot.

A püspökök és a pápa természetesen nem kapnak külön kinyilatkoztatásokat. A Szentlélek segíti őket, hogy okosan tudják használni az emberi eszközöket az isteni Mester tanításának megértésére, magyarázatára és a mai problémákra való alkalmazására. Annál biztosabban akadályozza meg a Lélek, hogy a tanító egyház ellent mondjon Krisztus szavának, minél inkább latba vetik a tanítóhivatal képviselői apostoli tekintélyüket egy-egy állítás meghirdetésében. A püspökök és a pápa „hivatásbeli kegyelme” mégsem művel csodát. Megtűri, hogy apostolai szózatukban tökéletlenül, egyik megnyilatkozással a másikat kiegészítve és javítva, a mellékes és kifejezetten figyelembe nem vett kérdésekben nem egyszer tévedve is, azt mondhatnánk, dadogva és gügyögve hirdessék az evangéliumot. De mégis, gyatra tolmácsolásukon mindig átragyog az evangélium szerves egysége, és ezt a szerves egységet sehol sem találhatom meg, ha elzárkózom a szavuk elől. Ismét az emberi tekintély hasonlata segít rá ennek a tényállásnak a megértésére. Ha az orvosom előír egy gyógykezelést, hallgatok a szavára, mert tudom, hogy jól képzett, lelkiismeretes szakember. Ha a pápa hív fel arra, hogy egy-egy kérdésről bizonyos módon gondolkozzam, hallgatok rá, mert tudom, hogy a hűséges és mindent látó isteni Mester irányítja abban, hogy vezetésével javamra szolgáljon.

A Vatikáni Zsinat tanítása szerint három tényezője van a kinyilatkoztatott valóságok és szavak értelmében való haladásnak: az elmélyedő tanulmány, a belső karizmatikus élmény, és a Szentlélek hatása alatt működő tanító egyház magyarázata („Dei Verbum”, n. 8). Mind a három tényező szükséges; de nem minden katolikus hangsúlyozza egyformán az egyes tényezők fontosságát. Aki a tudományos kutatásnak szenteli az életét, akármennyire ismeri is a „katolikus hitérzék” és a tanító egyház tekintélyének a fontosságát, mégis akkor lát lezártnak egy kérdést, mikor átlátja az egyház tanítása mellett szóló érvek érvényét. Aki tapasztalta, hogy mennyire beteljesedik a mindenütt kikristályosodó kis közösségekben az Úr szava, „ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok köztük” (Mt 18,20), akkor lesz egészen biztos egy-egy állítás igazságáról, amikor tanúja lesz: az állítás a közösség tagjait segíti, hogy a viszontagságok között is a Szentlélek örömevel éljék hitüket (vö. 1Tessz 1,6). Aki római szemmel nézi a hit életét, hajlik arra, hogy az üdvösségre vezető tanítás egyre mélyebb megértéséhez szükséges tényezők között az egyház fejének mindennapi tanításával való összehangot tartsa a legfontosabbnak.

A hierarchikus egyház tekintélyének ez az erős hangsúlyozása összefügg azzal is, hogy szinte az egész Róma a keresztény múlt emlékéért hirdeti. Itt élnek az emléke azoknak a történelmi fordulatoknak, mikor a hívő egyház erősen érezte egy-egy később tévesnek bizonyult irány vonzását, és a pápaság gondviselészerű hatása alatt maradt hű ahhoz a tanításhoz, aminek ma

minden katolikus elismeri az igazságát. Milyen csodálatos jótéteménye volt a gondviselésnek, mikor Szent Kelemen bazilikájában a görög származású pápa és az afrikai túlzásoktól ösztönszerűen idegenkedő római papság nem Pelágius híveinek érvelését, hanem az emberileg tőlük olyan távol álló Szent Ágoston tanítását fogadta el! Milyen meglepő szerencse volt, hogy a pápák úgy húzták-halasztották a frank nemzeti zsinatok tanításának elfogadását, ami a keleti egyházban kialakult teológiával még merevebb és kiengesztelhetetlenebb módon állította volna szembe a nyugati egyházat! A zarándok megáll a Vatikán egy barokk termében, elgondolja, hogy itt ülésezett a bíborosi bizottság, amelynek minden tagja mélyszélesen tisztelte Szent Ágostont, de mégis ellenszegült annak az eszmeáramlatnak, ami Szent Ágoston egy-egy elszigetelt tézisét egyoldalúan abszolutizálta; csoda-e, ha zarándokunknak a Mózeshez intézett felhívás csendül meg a képzeletében: „vedd le sarudat a lábadról, mert a hely, ahol állasz, szent föld” (Kiv 3,5)? Elvezetik őt az épület elé, amelyben Galileit elítélték, és álmélgodva fontolgatja, milyen büszke volna minden emberi törvényszék, ha csaknem három évszázadot kellene átvándorolnia a gondolatnak, hogy egy téves ítélet emlékét ássa ki az idők porából . . . Elnézi, hogy a világ minden tájáról ide áramló zarándokok között épp úgy vannak tanult emberek, mint egyszerű nénikék; és ebben a távlatban óriásira nő az utolsó évszázad pápáinak az emléke, akiknek megvolt hozzá a bátorságuk, hogy kimondják: nem egyeztethető össze a hittel nem egy tudományos elmélet, amely az ő idejükben sziklaszilárdnak látszott, ma viszont csak egy-egy szakkutató foglalkozik vele. Ma senki se tekinti magát Hermes, Günther, vagy akár Loisy tanítványának; de IX. Pius és X. Pius nélkül ezek követték volna elméleteiket, és ma még mélyebb volna a szakadék a hit tudományos értelmezése és a közösség élő hite között.

*

Aki egy szempontból nézi a sokrétű valóságot, az könnyen egyoldalúvá válhatik. A „római szemszög” is ki van téve ennek a veszélynek.

Ami fejlődik, azonos marad önmagával, de bizonyos szempontból változik. Azonosság nélkül nincs fejlődés, az egyik dolog helyébe egy másik lép. De az sem „fejlődik”, ami változatlan marad, vagy ami nem önként fejti ki rejtett lehetőségeit, hanem csak „változást szenved”, tehát passzív módon „módosul”.

A mennyek országa azonos marad: „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (Zsid 13,8). Mindnyájunkat, akármilyen időben élünk, ugyanazzal a Lélekkel itat át (vö. 1Kor 12,13). Minden időben egy a hitünk, „amely egyszer s mindenkorra szóló öröksége a szenteknek” (Jud 3). De változik is a földre szállt mennyek országa. A hit tartalmát a különböző koroknak megfelelő gondolatformákban, a különböző korok problémáinak megoldásaképpen gondoljuk és fejezzük ki; a szeretetet az egyének és a közösségek változó körülményeinek megfelelő módon éljük. A hit őrzésében, élésé-

ben, továbbadásában egyaránt fontos az a törekvés, hogy amit hiszünk, egységben maradjon a különböző korok és a különböző kultúrterületek hitvallásával, és az a gond, hogy a hitünk el ne idegenedjék korunk belső élmény-nyelvétől. Az úrhajó csak akkor marad meg pályáján föld körüli útjában, ha egyensúlyban van a föld vonzóereje és a sebesség taszító ereje. Az Isten Országáa úgy gyarapszik a földön, hogy az egységre törekvő, a múltat őrző, az azonosságot hangsúlyozó hajlam egyensúlyban van a különböző körülményekhez alkalmazkodó, a jövő felé nyíló, a változást követelő hajlammal. A két törekvés ritkán testesül meg ugyanabban a személyben. Ahogy a szervezet különböző életműködéseit különböző szervek szolgálják, úgy az egyházban is a különböző hivatások viselői különböző kegyelmi adományokat kapnak, hogy a Krisztus-test különböző követelményeinek eleget tegyenek. Egyik sem mondhatja a másiknak: „nincs rád szükségem”, mert hiszen „Isten határozta meg minden egyes tag feladatát a testben, tetszése szerint” (1Kor 12,12-26).

Római szemmel nézve a tanító egyház feladata elsősorban az, hogy megőrizze a hit folytatatóságát, egységét, az időben és a térben. A Szentszék szolgálatában álló emberek ritkán ajándékozták meg az egyházat meglepő újításokkal. Mikor új tanítás, új elmélet hatol be a Szentszék szerveinek a látókörébe, elsőnek az a kérdés vetődik fel, hogyan egyeztethető ez össze azzal, amit eddig tanított az egyház, és amit másutt tanít az egyház. Természetesen nem volna elég, ha csak ezt a kérdést tennénk fel. De vannak szellemi központok az egyházban, ahol elsősorban a kellő és helyes újításokat szorgalmazzák. A két szempont, a megőrzés és a haladásra való hajlam, a centripetális és a centrifugális erő, ki kell hogy egészítse egymást.

Ma, mikor a társadalom elsősorban a változásban látja az értéknövekvést, Róma szempontja nem népszerű. Mégis, szükség van arra is. A talajba kapaszkodó gyökérzet és az égbe nyúló lombkorona egyaránt fontos a fának.

Boór János

HIVŐ EGYHÁZ — TANÍTÓ EGYHÁZ (A LAIKUS SZEMÉVEL)

1. BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

A „tanító” és „tanuló” Egyház egy és ugyanaz a hívő Egyház

Karl Rahner: Grundkurs des Glaubens, Einführung in den Begriff des Christentums című legújabb könyvében (315. o.) figyelmeztet bennünket arra, hogy az egyházzal szülő tanítás nem tartozik a kereszténység végső igazságának magvához. A központi és sajátos keresztény igazság a megfeszített és feltámasztott Jézus Krisztus, akiben Isten visszavonhatatlan